

ความสำคัญของ 'เพลงเรื่อง' ต่อการพัฒนาศักยภาพนักดนตรีไทย The Significance of Phleng-rueang towards the Development of Potential of Thai Musicians

ณรงค์ชัย ปิฎกรชิต* NARONGCHAI PIDOKRAJT*

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่อง "ความสำคัญของ 'เพลงเรื่อง' ต่อการพัฒนาศักยภาพนักดนตรีไทย" มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาโครงสร้างของเพลงเรื่องในวงวิชาการดนตรีไทย และเพื่อศึกษาความสำคัญของเพลงเรื่องต่อการพัฒนาศักยภาพนักดนตรีไทย การวิจัยใช้ระเบียบวิธีวิจัยด้านมานุษยดนตรีวิทยา (Ethnomusicology) ดำเนินการตั้งแต่เดือนตุลาคม 2555 ถึงเดือนตุลาคม 2557 การศึกษาและสังเคราะห์มีข้อมูลเพลงเรื่องจำนวน 101 เรื่อง ด้วยกระบวนการปฏิบัติงานภาคสนาม การเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมดนตรี พิธีกรรมงานตามประเพณี และดำเนินการตามกรอบแนวความคิดในการวิจัย ผลวิจัยมีดังนี้

โครงสร้างของเพลงเรื่องในวงวิชาการดนตรีไทย ประกอบด้วยเพลงเรื่อง 6 โครงสร้าง คือ โครงสร้างที่นำด้วยเพลงประเภทปรบไก่ โครงสร้างที่นำด้วยเพลงประเภทสองไม้ โครงสร้างเพลงเรื่องประเภทเพลงเร็ว โครงสร้างที่เป็นประเภทเพลงฉิ่ง โครงสร้างเพลงเรื่องที่ใช้ในงานพิธีหรือพิธีกรรม และโครงสร้างที่เป็นเพลงเรื่องประเภทเพลงนางหงส์ เพลงต่าง ๆ ที่ประกอบเข้าเป็นสำรับของเพลงเรื่องแต่ละโครงสร้าง มีเพลงประเภทปรบไก่ ประเภทสองไม้ ประเภทเพลงเร็ว และประเภทเพลงฉิ่ง

ความสำคัญของเพลงเรื่องต่อการพัฒนาศักยภาพนักดนตรีไทย พบว่า เพลงเรื่องเป็นเพลงชุดที่มีการเรียบเรียงเพลงต่าง ๆ เข้าไว้ด้วยกัน ในระบบการเรียนดนตรีไทยมีแนวที่ดำเนินมาแต่โบราณคือการต่อเพลงโดยตรงระหว่างครูกับศิษย์ซึ่งเป็นวิธีทางมุขปาฐะ นักดนตรีที่ต่อเพลงเรื่องได้จำนวนมากจึงมีโอกาสฝึกทักษะปฏิบัติเครื่องดนตรี เกิดความชำนาญ เกิดความรู้เข้าใจโครงสร้างของเพลง เทคนิควิธีบรรเลงที่มีความยากและซับซ้อน เกิดความแตกฉานในวิชาการดนตรีไทย จนนำไปสู่ศักยภาพการบรรเลงดนตรีในงานหรือกิจกรรมตามประเพณีไทย มีความสามารถในการแปรทำนองเนื้อทำนองเพลงหลักไปสู่รูปแบบวิธีการบรรเลงเครื่องดนตรีชนิดต่าง ๆ การวิเคราะห์แนวทำนองเพลง การบรรเลงเพลงเดี่ยวระดับขั้นฝีมือ และมีความศักยภาพในการสร้างสรรค์ดนตรีในระดับของการประพันธ์เพลงไทยขึ้น

คำสำคัญ: เพลงเรื่อง/ ศักยภาพนักดนตรี/ นักดนตรีไทย

*รองศาสตราจารย์ ดร. สาขาวิชาดนตรีวิทยา วิทยาลัยดุริยางคศิลป์ มหาวิทยาลัยมหิดล, narongchai.rajt@gmail.com

*Assoc. Prof. Dr., Musicology Department, College of Music, Mahidol University, narongchai.rajt@gmail.com

ABSTRACT

The purpose of the research "The Significance of Phleng-rueang towards the Development of Potential of Thai Musicians" aimed to study the structure of Phleng-rueang in the essence of Thai Music, as well as study its significance towards the potential development of Thai musicians. Research methodology was based on Ethnomusicology theory and procedures, having research time span covering October 2012 to October 2014. The synthesis and analysis of 101 Phleng-rueang was conducted along with fieldwork operation in order to access to the heart of the music in the ceremonies and festivals.

The result of the research would be to categorize the structure of Phleng-rueang into 6 structures including Prop-kai structure, Song-maai structure, Phleng-reao structure, Phleng-ching structure, ceremonial music structure, and Nang-hong structure. The internal structure of Phleng-rueang was comprised of prop-kai repertoire, song-maai repertoire, reao repertoire, and ching repertoire.

Since phleng-rueang comprised of several songs organized in a collection similar to a suite, the study of phleng-rueang provided an understanding of a wide variety of Thai music scholarship as well as performance techniques. Moreover, since the study of Thai music was within the oral tradition, a musician who studied phleng-rueang, inherits with the skill and knowledge that had been passed down from Thai music masters for generations. As a result, their musical potential was developed and they gain mastery of the performance in all Thai music cultures. These potentials included skill in melodic variation and modification, skill in arranging and creating transcriptions for other instruments, improvisation techniques, a scholarship in melodic analysis, composing new Thai music, as well as enhancing the solo performance at a virtuosic level.

Keywords: Phleng-rueang/ Potential of Musician/ Thai musicians

บทนำ

การเรียนรู้ทักษะปฏิบัติดนตรีไทยของศิลปินปี่พาทย์ตามแบบแผน เริ่มต้นด้วยการต่อเพลง โหมโรงเย็น และเพลงพิธีกรรมจากนั้นจึงต่อเพลงประเภท “เพลงเรื่อง” เพื่อมุ่งการพัฒนาความรู้และความสามารถของนักดนตรี การวิจัยครั้งนี้มีความสำคัญและความเป็นมาของหัวข้อ ดังนี้

ความสำคัญของ “เพลงเรื่อง” มีผลต่อนักดนตรีที่เริ่มจากการฝึกทักษะปฏิบัติเครื่องดนตรีจนเกิดความรู้ความสามารถในการบรรเลง ด้วยการต่อเพลงในชุดโหมโรงเย็นและเพลงที่จำเป็นสำหรับใช้บรรเลงประกอบงานพิธีกรรมที่เรียกว่า “สวดมนต์เย็นฉ่ำเช้า” จากนั้นจึงต่อเพลงประเภท “เพลงเรื่อง” เพลงอัตรา 3 ชั้น เพลงโหมโรงเสภา เพลงเถา เพลงตับ เพลงเกร็ด เพลงประกอบการแสดงโขนละคร เพลงหน้าพาทย์ หากมีความพร้อมจึงต่อเพลงเดี่ยว สำหรับเพลงเรื่องเป็นสำหรับเพลงที่ครูดนตรีให้ความสำคัญในการต่อเพลงประเภทนี้ให้แก่ศิษย์ เพราะเป็นเพลงที่มีการนำเพลงจำนวนหลายเพลงมาเรียบเรียงเป็นสำหรับ เพลงที่เรียบเรียงขึ้นนี้มีลักษณะของแนวทำนองคล้ายกัน มีแนวเพลงสัมพันธ์เชื่อมต่อกันระหว่างระดับเสียงที่กลมกลืนกัน ประกอบกับทำนองเพลงของแต่ละเรื่องมีทั้งประเภทเพลงปรบไก่ เพลงสองไม้ เพลงฉิ่ง เพลงเร็ว การต่อ “เพลงเรื่อง” จึงช่วยสร้างสมให้นักดนตรีมีต้นทุนความรู้เรื่องเพลงอย่างหลากหลายและเรียนรู้การแจกแจงมือฆ้องของแต่ละสำนวนกลอนเพลง การจดจำเพลงที่กำหนดอยู่ในเพลงเรื่องแต่ละสำหรับช่วยพัฒนาให้นักดนตรีมีความสามารถด้านดนตรี

ในด้านความเป็นมาของหัวข้อวิจัยสืบเนื่องมาจากการการเรียนดนตรีในสำนักดนตรีแบบดั้งเดิมและการเรียนในสถาบันการศึกษาเฉพาะทางที่ให้ความสำคัญในการเรียนเพลงเรื่อง แต่สำหรับในสถาบันการศึกษาระดับอุดมศึกษาที่เปิดหลักสูตรระดับปริญญาตรีทั้งที่เป็นวิชาชีพครูดนตรีและวิชาชีพดนตรี ได้ปรับลดหรือไม่บรรจุเพลงเรื่องไว้ในหลักสูตรแต่มุ่งไปที่เพลงบรรเลงประเภทเพลงเถา เพลงตับ เพลงเดี่ยว เครื่องดนตรี แนวคิดของการพัฒนาหลักสูตรอีกอย่างหนึ่งเป็นผลมาจากการกำหนดโครงสร้างหลักสูตรที่มีสัดส่วนของการศึกษาวิชาดนตรีในวิชาเอกซึ่งต้องปรับตามเกณฑ์มาตรฐานหลักสูตรระดับปริญญาตรีที่กำหนดไว้ระหว่าง 120-150 หน่วยกิต (เกณฑ์มาตรฐานหลักสูตรระดับปริญญาตรี พ.ศ. 2558) มีการกระจายความรู้ออกเป็นส่วน ๆ คือ ส่วนของวิชาการศึกษาทั่วไป วิชาชีพครูหรือวิชาการดนตรีที่เป็นวิชาชีพ ยังต้องจำแนกออกเป็นวิชาแกน วิชาเลือก ทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติ ทำให้ระยะเวลาการเรียนรู้นักดนตรีภาคปฏิบัติมีระยะเวลาจำกัดตามกรอบโครงสร้างหลักสูตร ประกอบกับวิธีการแข่งขันในการผลิตนิสิตนักศึกษาของแต่ละสถาบันการศึกษากลุ่มเลือก “ปี่พาทย์” จึงไม่เน้นเพลงชั้นพื้นฐานทั้งเพลงชุดโหมโรงเย็นรวมถึง “เพลงเรื่อง” ด้วย

จากความสำคัญและความเป็นมาดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยจึงกำหนดหัวข้อการวิจัยตามการนำเสนอในบทความวิจัยครั้งนี้ว่า “เพลงเรื่อง : ความสำคัญต่อการพัฒนาศักยภาพนักดนตรีไทย” ผู้วิจัยมีความเชื่อมั่นว่างานวิจัยนี้มีความสำคัญในการก่อเกิดประโยชน์โดยตรงต่อกระบวนการจัดการเรียนรู้นักดนตรีไทยของนักดนตรีรุ่นใหม่ให้เกิดศักยภาพความเป็นนักดนตรี ทั้งยังนำไปสู่การจัด “เพลงเรื่อง” ให้เป็นส่วนหนึ่งในการพัฒนาหลักสูตรวิชาดนตรีไทยของสถาบันการศึกษาต่อไป

วัตถุประสงค์และนิยามศัพท์ของคำสำคัญ

การวิจัยกำหนดวัตถุประสงค์ไว้ 2 ประเด็นคือ เพื่อศึกษาโครงสร้างของเพลงเรื่องในวงวิชาการดนตรีไทยและเพื่อศึกษาความสำคัญของเพลงเรื่องต่อการพัฒนาศักยภาพนักดนตรีไทย โดยมีคำถามวิจัยว่า "เพลงเรื่องมีความสำคัญต่อการพัฒนาศักยภาพนักดนตรีไทยอย่างไร" มีขอบเขตการวิจัยสำคัญ 2 ด้านคือ ด้านเนื้อหา ประกอบด้วยโครงสร้างเพลงไทย ลักษณะเพลงไทย การบรรเลงของวงปี่พาทย์และเพลงเรื่องในขอบเขตของดนตรีประเภทที่เรียกว่า "ปี่พาทย์" และด้านบุคคลที่ทำการศึกษา คือ ผู้ทรงคุณวุฒิด้านดนตรีไทย ประกอบด้วยศิลปินแห่งชาติ ศิลปินดนตรี นักดนตรี นักวิชาการดนตรี ที่มีประสบการณ์ทางด้านปี่พาทย์ หรือได้รับการต่อเพลงถ่ายทอดเพลงเรื่องจากครูดนตรีมีคำสำคัญ 3 คำ แต่ละคำมีนิยามดังนี้

ศักยภาพนักดนตรี หมายถึง พลังที่แสดงคุณสมบัติให้เกิดขึ้นในภาวะแห่งพลังความสามารถของนักดนตรีซึ่งแสดงออกจนเป็นที่ประจักษ์ถึงภูมิความรู้และความสามารถทางดนตรี

นักดนตรีไทย หมายถึง นักดนตรีที่มีภูมิความรู้ความสามารถ มีทักษะปฏิบัติด้านเครื่องดนตรี ในงานวิจัยนี้คือนักดนตรีไทยจำพวกปี่พาทย์

เพลงเรื่อง หมายถึง เพลงไทยลักษณะหนึ่งที่ศิลปินดนตรีนำมาเรียบเรียงเข้าเป็นสำหรับ เพลงเรื่องสำหรับหนึ่ง ๆ มีเพลงจำนวนหลายเพลง จำแนกได้หลายรูปแบบ ได้แก่ ประเภทเพลงช้า (ปรบไก่) ประเภทเพลงสองไม้ ประเภทเพลงฉิ่ง เป็นต้น

ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพโดยดำเนินการระบวนการด้านมานุษยดนตรีวิทยา (Ethnomusicology) มีแหล่งข้อมูลที่ใช้เพื่อการศึกษา ได้แก่ สถาบันการศึกษาที่จัดการเรียนการสอนวิชาดนตรีไทยและอยู่ในขอบเขตเนื้อหา "ปี่พาทย์" เช่น มหาวิทยาลัยต่าง ๆ วิทยาลัยนาฏศิลป์ สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์ บ้านศิลปินดนตรีไทย สำนักดนตรีไทย สถาบันที่มีกิจกรรมดนตรีไทย บุคคลข้อมูลที่ใช้วิจัย ได้แก่ ศิลปินแห่งชาติ ศิลปินดนตรีไทย ครูอาจารย์ผู้สอนวิชาดนตรีไทย และนักวิชาการดนตรีไทย การเก็บรวบรวมข้อมูลใช้วิธีปฏิบัติการภาคสนามเพื่อบันทึกเสียง ภาพถ่าย ภาพเคลื่อนไหว มีการสัมภาษณ์ การสังเกต การเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ การสนทนากลุ่มย่อยระหว่างนักวิจัยกับบุคคล ข้อมูลมีกระบวนการตรวจสอบความครบถ้วนและความถูกต้องของข้อมูลเพื่อให้ตรงประเด็นก่อนทำการวิเคราะห์ ดำเนินการวัตถุประสงค์และคำถามวิจัย ข้อมูลดนตรีและบริบทดำเนินการครอบคลุมเพลงเรื่อง สารัตถะที่สัมพันธ์กับเพลงเรื่อง และอยู่ในกรอบแนวคิดการวิจัย กระบวนการสังเคราะห์เอกสารมุ่งสู่โครงสร้างของเพลงเรื่อง คุณค่าและความสำคัญของเพลงเรื่อง กระบวนการถ่ายทอด และศักยภาพนักดนตรีไทย

โครงการวิจัยนี้ผ่านการพิจารณาและได้รับการรับรองจากคณะกรรมการการวิจัยในคน สาขา สังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล ก่อนการลงพื้นที่ปฏิบัติงานภาคสนามเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลตามขั้นตอนการวิจัย ในด้านประโยชน์ที่เกิดจากการวิจัย ผู้วิจัยคาดหวังว่าข้อมูลการวิจัยย่อมส่งผลต่อการนำไปใช้พัฒนาหลักสูตรการเรียนการสอนวิชาดนตรีไทยในระดับการศึกษาต่าง ๆ ทำให้วงวิชาการดนตรีเห็นความสำคัญ

ของ “เพลงเรื่อง” การใช้เป็นข้อมูลในการเรียนการสอนภาคปฏิบัติเพื่อพัฒนาศักยภาพนักดนตรีไทย ส่วนข้อมูลทำนองเพลงทางฆ้องเพลงเรื่องสามารถใช้เป็นแหล่งข้อมูลสำคัญต่อการประพันธ์เพลงไทยของ นักดนตรีไทยต่อไป

การทบทวนวรรณกรรม

การทบทวนวรรณกรรมมีประเด็นที่สัมพันธ์กับเพลงเรื่องมาใช้ในการวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูล ที่ได้จากการเก็บรวบรวมข้อมูล ในบทความวิจัยนี้นำเสนออย่างสาระสังเขป 4 ประเด็น ดังนี้

1. หลักการดนตรีไทย

การแบ่งท่อนเพลงของดนตรีไทย มีรูปแบบการเรียกชื่อสัดส่วนทำนองเพลงว่า “ท่อน” แต่ละท่อน เพลงประกอบด้วย “กลอนเพลง” ที่กำหนดเป็นวรรค เป็นประโยค มีจังหวะที่แบ่งตามลักษณะของหน้าทับ ระบุไว้ว่าเพลงหนึ่ง ๆ มีจำนวนกี่จังหวะ หรือทำนองเพลงมีจังหวะเท่าใดที่รวมกันเป็น 1 ท่อน เช่น เพลงลาว ดวงเดือนมี 3 ท่อน เพลงบุหลันลอยเลื่อนมี 2 ท่อน การเรียกท่อนบางเพลงเรียกชื่อเป็นอย่างอื่น เช่น “ตัว” ใช้สำหรับเรียกสัดส่วนของเพลงเชิด เพลงเชิดจีน เพลงตระโหมโรง บางเพลงเรียกว่า “จับ” เช่น เพลง เชิดนอก บางเพลงเรียกว่า “ท่า” เช่น เพลงกราวใน 3 ท่า ของเพลงชุดโหมโรงกลางวัน

จังหวะและหน้าทับของดนตรีไทย มีการกำหนดส่วนย่อยของเพลง นักดนตรีเมื่อบรรเลงดนตรี ต้องกำหนดสัดส่วนของจังหวะไว้ในใจเพื่อให้ทำนองเพลงดำเนินไปอย่างถูกต้อง เมื่อบรรเลงในวงดนตรี มีเครื่องดนตรีที่ทำหน้าที่เป็นเครื่องกำกับจังหวะ คือ ฉิ่ง เรียกว่าจังหวะฉิ่ง มีรูปแบบการตีหลายลักษณะทั้งนี้ ขึ้นอยู่กับแนวเพลง โดยทั่วไปเมื่อตีเสียงฉิ่งเพื่อบอกจังหวะส่วนย่อย ตีเสียงฉับเพื่อบอกจังหวะหนัก จังหวะหน้าทับคือกระสวนจังหวะของเครื่องดนตรีประเภทเครื่องหนัง เช่น ตะโพน โทน - รำมะนา สองหน้า กลองแขก กลองมลายู เช่น หน้าทับปรบไก่ หน้าทับสองไม้ ในวิชาการดนตรีไทยนิยมใช้หน้าทับปรบไก่ เป็นเกณฑ์ในการนับจังหวะ หน้าทับอื่น ๆ เช่น หน้าทับสดาบ หน้าทับสมีทอง หน้าทับเขมร หน้าทับลาว หน้าทับเจ้าเซ็น หน้าทับเสนเหล้า การกำกับหน้าทับเพลงหน้าพาทย์บางเพลงมีกลองทัดตีร่วมกับตะโพน เรียกจังหวะที่ตีกลองทัดว่า “ไม้กลอง” บางเพลงไม่มีจังหวะหน้าทับกำกับ เช่น เพลงฉิ่งต่าง ๆ เมื่อบรรเลง เพลงจึงใช้ฉิ่งตีกำกับจังหวะเท่านั้น

การเรียบเรียงเพลงเข้าเป็นสำหรับ มีความสำคัญและมีความจำเป็นอย่างยิ่งต่อนักดนตรีในการ ต่อเพลง เพราะเพลงที่จัดเป็นสำหรับนี้นักดนตรีต้องฝึกทักษะอย่างต่อเนื่องยิ่งเรียนรู้ทำนองเพลงได้มากก็ต้อง ยิ่งจดจำเพลงเหล่านั้น การเรียนรู้เพลงจำนวนมากเมื่อมีกิจกรรมที่ต้องใช้เพลงตามโอกาส นักดนตรีจึงมี ความพร้อมในการนำเพลงเหล่านั้นมาใช้บรรเลงได้ วิธีการที่ครูดนตรีสร้างสรรค์ไว้คือ กำหนดรูปแบบของ บทเพลงให้เข้าสำหรับโดยนำเพลงต่าง ๆ มาเรียงร้อยและกำหนดการนำสำหรับเพลงที่เรียงร้อยนั้นไปบรรเลง ตามโอกาสต่าง ๆ เพลงที่เรียงร้อยไว้อย่างเป็นแบบแผน เช่น เพลงโหมโรงเช้า โหมโรงกลางวัน โหมโรงเย็น โหมโรงเทศน์ โหมโรงประกอบการแสดงต่าง ๆ โหมโรงเสภา เพลงดับ สำหรับ “เพลงเรื่อง” จัดเป็นสำหรับหนึ่ง ที่อยู่ในหลักการของการเรียบเรียงเพลงเข้าเป็นสำหรับ

2. ทฤษฎีที่ใช้ในการวิจัย

ทฤษฎีทางประวัติศาสตร์ ทฤษฎีนี้มีหลักการอธิบายประวัติความเป็นมา พัฒนาการตามลำดับของกาลเวลา ความเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นของเรื่องราวในสังคมและวัฒนธรรมมนุษย์ ทั้งด้านเหตุการณ์ ระเบียบพิธีกรรม ตลอดจนบุคคลที่ปรากฏตามหลักฐานทางประวัติศาสตร์ การวิเคราะห์ข้อมูลประวัติศาสตร์ได้ให้ความสำคัญระหว่างเหตุผลกับการกระทำของมนุษย์ การเข้าถึงข้อมูลในแง่มุมของประวัติศาสตร์ต้องใช้เหตุการณ์จากหลักฐานหลายอย่างประกอบกัน เพื่อนำเข้ามาใช้ในการวิเคราะห์ความซับซ้อนนั้น การตีความ และสังเคราะห์ข้อมูล ดนัย ไชยโยธา อธิบายว่าประวัติศาสตร์ทำให้ผู้ศึกษาเข้าใจเหตุการณ์ที่เป็นไปทั้งในด้านความดีและไม่ดีชีวิตและวัฒนธรรมของคนในอดีตส่งผลต่อคนในปัจจุบันและอนาคต จัดเป็นวัฏจักรแห่งประวัติศาสตร์ที่หมุนเวียน ประวัติศาสตร์ช่วยให้ผู้ศึกษาทราบถึงสิ่งที่ได้ผ่านมาแล้วในอดีต เหตุและผลของความเป็นไปได้ในวิถีชีวิต ประวัติศาสตร์มีเหตุปัจจัยประกอบ 5 ประการคือ เหตุปัจจัยทางภูมิศาสตร์ เหตุปัจจัยทางธรรมชาติ เหตุปัจจัยตามลักษณะของคน เหตุปัจจัยตามหลักที่มีการนับถือกัน และปัจจัยของเหตุการณ์สำคัญ¹ ผู้วิจัยจึงนำทฤษฎีทางประวัติศาสตร์มาศึกษาสถานการณ์ ปรากฏการณ์ทางวัฒนธรรม การวิเคราะห์ ตีความ และนำเสนอพัฒนาการเพลงเรื่องที่มีการปฏิบัติของศิลปินดนตรีในแต่ละยุคสมัย รวมทั้งการสืบทอดต่อเนื่องกันมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน

ทฤษฎีการแพร่กระจายทางวัฒนธรรม ทฤษฎีนี้มีหลักการว่าสังคมและวัฒนธรรมแต่ละแห่งมีจุดเริ่มต้นที่ต่างเป็นอิสระ เมื่อมนุษย์มีปฏิสัมพันธ์ต่อกันจึงเกิดการรับ การแลกเปลี่ยน และนำสิ่งนั้นมาปรุงแต่งให้สอดคล้องกับสิ่งที่ต้องการ ลักษณะเช่นนี้จึงทำให้สังคมและวัฒนธรรมแต่ละแห่งเกิดการรับและการแลกเปลี่ยนมีความเหมือนหรือคล้ายคลึงกัน ในการวิจัยตามแนวหลักการของทฤษฎีการแพร่กระจายเมื่อนำทฤษฎีมาใช้จึงต้องศึกษาองค์รวมเพื่อช่วยให้เกิดความเข้าใจดีขึ้น เพราะองค์ประกอบทางวัฒนธรรมแต่ละส่วนมีความเข้มข้นไม่เท่ากัน อาจมีอิทธิพลอื่นทำให้เกิดความแตกต่างได้ ประเด็นที่ต้องคำนึงคือ ศูนย์กลางที่เป็นแกนทางวัฒนธรรมมีความแตกต่างไปจากสังคมและวัฒนธรรมที่อยู่รายรอบ ผู้วิจัยได้นำทฤษฎีนี้มาเป็นแนวทางในการวิเคราะห์ การแพร่กระจายเพลงเรื่องสำหรับต่าง ๆ ที่มีมาแต่เดิม เพลงเรื่องที่มีการเรียบเรียงใหม่และเป็นต้นแบบให้เกิดการศึกษาในแหล่งดนตรีต่าง ๆ ที่ดำเนินไปในแนวทางหรือสอดคล้องกับแนวทางของการแพร่กระจายทางวัฒนธรรมดนตรี

ทฤษฎีมานุษยวัฒนธรรมสัมพันธ์ เป็นทฤษฎีที่แสดงความสัมพันธ์ระหว่างเรื่องราวของมนุษย์ที่ดำรงวิถีชีวิตในแต่ละวัฒนธรรม ณรงค์ชัย ปิฎกฤษต์ กล่าวถึงหลักการของทฤษฎีนี้ว่า วัฒนธรรมเป็นกรอบสาระที่สำคัญของมนุษย์ มนุษย์เป็นผู้มีพลานุภาพในการสร้างสรรค์ การสร้างสรรค์มีความหมายถึงการกระทำที่เกิดขึ้น เมื่อสร้างและเป็นสมบัตินกลางของสังคมแล้วมนุษย์ในสังคมนั้นต่างก็ช่วยกันยึดถือ ปฏิบัติปรับปรุงตามที่เห็นว่าเหมาะสมกับความต้องการ หรือรับการแพร่กระจายทางวัฒนธรรมจากแหล่งอื่นมาเพื่อปรับปรุงให้เข้ากับตนด้วย จากนั้นวัฒนธรรมที่เป็นสมบัตินกลางจึงได้รับการเรียนรู้จากสมาชิกในสังคม เป็นการสืบสานและส่งทอดวัฒนธรรมต่อเนื่องกันไป สาระที่วัฒนธรรมมีขอบเขตกว้างขวาง ทุกรูปของกิจกรรมทั้งส่วนของวัฒนธรรมที่จับต้องได้และจับต้องไม่ได้ ครอบคลุมถึงส่วนที่เป็นกายภาพ พฤติกรรม

1. ดนัย ไชยโยธา, *ประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมไทย* (กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์, 2550), 6-8.

ภาคคีตะ-ดุริยางค์ ฉบับราชบัณฑิตยสถาน อธิบายไว้ว่า การแบ่งชื่อเรียกเพลงเรื่องนิยมเรียกชื่อเพลงอันดับแรก หรือเป็นเพลงสำคัญของเรื่องนั้น เช่น เรื่องพระนเรศวรชนช้างมีเพลงนเรศวรชนช้างเป็นเพลงแรก เรื่องเพลงยาวมีเพลงทะแยเป็นเพลงแรก โดยพิจารณาให้เพลงยาวเป็นเพลงสำคัญ บางเพลงเรียกชื่อตามกิจการที่ บรรเลงประกอบ เช่น เรื่องทำขวัญมีเพลงนางนาคเป็นเพลงแรก เพลงเรื่องบางสำหรับเรียกตามหน้าทับ เช่น เรื่องนางหงส์ เพลงเรื่องเมื่อจำแนกรายละเอียดแล้วมีหลายประเภท เช่น ประเภทเพลงช้า มีเพลงเรื่อง เต่ากินผักบุ้ง เพลงเรื่องพระรามเดินดง ประเภทเพลงสองไม้ เช่น เพลงเรื่องสินวล เพลงเรื่องทยอย ประเภท เพลงเร็ว เช่น เพลงเรื่องแขกมดดินหมู เพลงเรื่องแขกบรเทศ ประเภทเพลงฉิ่ง เช่น เพลงเรื่องมุล่ง เพลงเรื่อง ช้างประสานงา³

4.งานวิจัยที่สัมพันธ์กับหัวเรื่อง

การศึกษางานวิจัยที่สัมพันธ์กับหัวเรื่องวิจัย เช่น งานวิจัย “องค์ความรู้ศิลปปิ่นแห่งชาติ: นายพิณิจ ฉายสุวรรณ” ของณรงค์ชัย ปิฎกรัษต์ (2552) ได้ศึกษาประวัติ ผลงานดนตรีและองค์ความรู้ของนายพิณิจ ฉายสุวรรณ ในส่วนของ “เพลงเรื่อง” นายพิณิจ ฉายสุวรรณ ได้นำเพลงที่มีโครงสร้างคล้ายกันมาเรียบเรียง เป็นเพลงเรื่องจำนวน 31 เรื่อง งานวิจัย “องค์ความรู้ศิลปปิ่นแห่งชาติ: นายสำราญ เกิดผล” ของณรงค์ชัย ปิฎกรัษต์ (2552) ได้ศึกษาประวัติ ผลงานดนตรี เอกลักษณะด้านดนตรีไทย และองค์ความรู้ด้าน “เพลงเรื่อง” พบว่านายสำราญ เกิดผล ได้เรียบเรียงขึ้นเพลงเรื่องครอบจักรวาล โดยท่านพิจารณาเพลงที่มีโครงสร้าง ใกล้เคียงกัน มีเพลงเรื่องที่ท่านได้รับมอบโน้ตเพลงไทยจากครูอาจ สุนทร โน้ตเพลงเหล่านั้นเป็นโน้ตเพลงที่ บันทึกลงทางเพลงของสำนักดนตรีบ้านพาทย์โกสโลว มีเพลงเรื่องจำนวนมาก นายสำราญ เกิดผลจึงได้นำเพลง เรื่องเหล่านั้นมาสอนให้แก่กณคนตรีในโครงการฯ ณ ศูนย์ส่งเสริมและเผยแพร่ดนตรีไทย ในพระราชูปถัมภ์ฯ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี และศิษย์ดนตรีของท่านตามสถาบันการศึกษาต่าง ๆ

งานวิจัยเรื่อง “ศึกษาชีวประวัติและวิเคราะห์ผลงานการประพันธ์เพลงของจางวางทั่ว พาทย์โกสโลว” ของโดม สว่างอารมณ์ (2540) ได้กล่าวไว้ว่า จางวางทั่ว พาทย์โกสโลว นักดนตรีสำนักบ้านพาทย์โกสโลว ได้เรียบเรียง เพลงเรื่องไว้ 5 เรื่อง คือ เพลงช้าเรื่องเต่าเห่ เพลงช้าเรื่องเต่าทอง เพลงช้าเรื่องสี่เกลอ เพลงช้าเรื่องพญาเดิน และเพลงช้าเรื่องพญาพายเรือ งานวิจัยเรื่อง “การวิเคราะห์เพลงเรื่องกระบี่ลีลา: ทางฆ้องวงใหญ่” ของกิติ จันทศร (2555) ทำการศึกษาประวัติครูเฉลิม บัวทั้ง ซึ่งเป็นผู้เรียบเรียงเพลงเรื่องกระบี่ลีลาไว้เมื่อ พ.ศ. 2515 โดยนำ เพลงประเภทหน้าทับปรบไก่ อัตรา 2 ชั้นจำนวน 4 เพลงคือเพลงกระบี่ลีลา ตะลุ่มโปง เทวาประสิทธิ์ และ กล่อมนารี ต่อด้วยเพลงประเภทสองไม้ และเพลงเร็วจากเรื่องพระรามเดินดง จบลงด้วยเพลงลา งานวิจัย เรื่อง “การวิเคราะห์เพลงเรื่องนางหงส์” ของจิรัฐพล น้อยนิธย์ (2542) ได้ทำการวิจัยเพลงเรื่องนางหงส์ที่ใช้ ในการบรรเลงของวงปี่พาทย์นางหงส์ ประกอบด้วยเพลงอัตรา 2 ชั้น จำนวน 5 เพลง ทั้งยังศึกษาประวัติ ความเป็นมาของเพลงที่ปรากฏในเพลงเรื่อง บทบาท โอกาสการบรรเลงเพลงเรื่องนางหงส์ ทำการวิเคราะห์ ทำนองเพลงเรื่องนางหงส์ทั้ง 5 เพลงนั้นด้วย งานวิจัยเรื่อง “เพลงเรื่องวิเวกเวหา ทางคุณครูพิณิจ ฉายสุวรรณ (ศิลปปิ่นแห่งชาติ)” ของมนัส แก้วบุชา (2550) งานวิจัยนี้ศึกษาทางฆ้องวงใหญ่พบว่าเพลงวิเวกเวหา อัตรา 2 ชั้น เป็นเพลงที่มีมาตั้งแต่สมัยอยุธยา เมื่อเรียบเรียงเป็นเพลงเรื่องประกอบด้วยเพลงวิเวกเวหา นกกระจอก ทอง กาเรียนทอง และสาธิตาชมเดือน เพลงประเภทสองไม้ชุดนางโหย 5 ท่อน ต่อด้วยเพลงเร็วชุดนางโหย

5 ท่อน และลงจบด้วยเพลงลา

การทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวกับเพลงเรื่องตามประเด็นที่ศึกษา พบว่าสาระแต่ละด้านต่างมีผลต่อการวิจัยเรื่อง "ความสำคัญของ 'เพลงเรื่อง' ต่อการพัฒนาศักยภาพนักดนตรีไทย" และมีความเกี่ยวข้องที่มีความสัมพันธ์กันโดยตลอด

สรุปผลวิจัย การอภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง เพลงเรื่อง : ความสำคัญต่อการพัฒนาศักยภาพนักดนตรีไทย มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาโครงสร้างของเพลงเรื่องในวงวิชาการดนตรีไทย และเพื่อศึกษาความสำคัญของเพลงเรื่องต่อการพัฒนาศักยภาพนักดนตรีไทย ทำการวิจัยข้อมูลเพลงเรื่องจำนวน 101 เรื่อง มีคำถามวิจัยว่า "เพลงเรื่องมีความสำคัญต่อการพัฒนาศักยภาพนักดนตรีไทยอย่างไร" ผลการวิจัยมีดังนี้

ผลการวิจัย

1. โครงสร้างของเพลงเรื่อง

โครงสร้างของเพลงเรื่องในวงวิชาการดนตรีไทย ประกอบด้วยเพลงเรื่อง 6 โครงสร้าง คือ โครงสร้างที่ 1 เพลงเรื่องที่น่าด้วยเพลงประเภทปรบไก่ เป็นเพลงเรื่องที่น่าด้วยเพลงประเภทหน้าทับปรบไก่อัตรา 2 ชั้น นิยมเรียกเพลงประเภทนี้ว่า "เพลงช้า" โครงสร้างที่ 2 เพลงเรื่องประเภทที่น่าด้วยเพลงสองไม้เป็นเพลงเรื่องที่น่าด้วยเพลงประเภทหน้าทับสองไม้อัตรา 2 ชั้น โครงสร้างที่ 3 เพลงเรื่องประเภทเพลงเร็ว เป็นเพลงที่มีอัตราจังหวะชั้นเดียว บางส่วนของทำนองเพลงเรื่องประเภทนี้ นักดนตรีนำไปเป็นช่วงเพลงเร็วของเพลงเรื่องตามโครงสร้างอื่น ๆ โครงสร้างที่ 4 เพลงเรื่องฉิ่ง เป็นเพลงบรรเลงที่ประกอบขึ้นด้วยเพลงต่าง ๆ เรียบเรียงเข้าเป็นสำรับ เมื่อบรรเลงไม่มีจังหวะหน้าทับของตะโพน กลองทัด หรือเครื่องหนังใด ๆ ตีกำกับจังหวะ ใช้เพียงฉิ่งตีประกอบจังหวะ โครงสร้างที่ 5 เพลงเรื่องที่ใช้นางพินิจหรือพิธีกรรม หรือเฉพาะประเภทของวงดนตรี เช่น เพลงเรื่องชมสมุทร เรื่องทำขวัญ เรื่องนางหงส์ โครงสร้าง ที่ 6 เพลงเรื่องประเภทเพลงนางหงส์ มีการเรียบเรียงเพลงเข้าเป็นชุด บรรเลงเพื่อความสนุกสนาน แสดงภูมิรู้และความสามารถของนักดนตรี รูปแบบของเพลงประเภทนี้ เริ่มด้วยเพลงนางหงส์ 6 ชั้น (เพลงนางหงส์ 3 ชั้น) บรรเลงต่อด้วยเพลงอื่น ๆ 3 ชั้น ออกเพลงเร็ว เพลงฉิ่ง อาจต่อท้ายด้วยเพลงภาษาที่มีสำเนียงสอดคล้องกับเพลง 3 ชั้น เพลงเรื่องตามโครงสร้างนี้จึงมีครูดนตรีแต่ละท่านแต่ละสำนักผูกเรื่องเรียบเรียงไว้โดยเฉพาะจำนวนมาก

2. ความสำคัญของเพลงเรื่องต่อการพัฒนาศักยภาพนักดนตรีไทย มีดังนี้

ลักษณะของเพลงเรื่อง จัดเป็นเพลงไทยลักษณะหนึ่งที่ศิลปินดนตรีนำมาเรียบเรียงเข้าเป็นสำรับ แต่ละสำรับมีรูปแบบโครงสร้างที่แตกต่างกัน เพลงเรื่องมีลักษณะและสาระที่เกี่ยวของ คือ เพลงเรื่องสำรับหนึ่ง ๆ มีเพลงจำนวนหลายเพลง มีทำนองเพลงสัมพันธ์หรือคล้ายคลึงกัน มีการเชื่อมต่อระดับเสียงของแต่ละเพลง ลักษณะของทำนองเพลงเรื่องมีสำนวนเพลงที่ขึ้นหรือลงหัวท้ายคล้ายกัน เพลงเหล่านี้มีลักษณะที่เหมาะสมต่อการฝึกหัดทักษะปฏิบัติ ฝึกความจำ ฝึกแยกแยะทำนองและจังหวะเพลง การเรียบเรียงเพลงเรื่องของศิลปินดนตรีแต่ละท่านหรือแต่ละสำนักมีความแตกต่างกันในรายละเอียด เช่น การเรียบเรียงทำนองเพลง การลำดับทำนองเพลง การวางจำนวนท่อนเพลง

การกำหนดวิธีกำกับจังหวะของเพลงเรื่อง จัดแบ่งไว้คือ เพลงประเภทปรบไ้ที่เรียกว่าเพลงซ้ำกำกับจังหวะด้วยหน้าทับปรบไ้ เรียบเรียงไว้ในส่วนแรก เช่น เพลงสร้อยสน จีนแส เต่าเห่ เต่ากินผักนึ่ง อาเฮีย เพลงประเภทสองไม้ เรียบเรียงไว้ต่อจากเพลงประเภทปรบไ้ เพลงเหล่านี้กำกับจังหวะด้วยหน้าทับสองไม้ เพลงประเภทเพลงเร็ว เรียบเรียงไว้เป็นเพลงเร็วที่บรรเลงต่อท้ายเพลงประเภทสองไม้ และเพลงเรื่อง เพลงเร็ว เพลงเหล่านี้กำกับจังหวะด้วยหน้าทับปรบไ้หรือหน้าทับสองไม้ในอัตราชั้นเดียว เพลงประเภทเพลงฉิ่ง เช่น เพลงฉิ่งเรื่องมุล่ง เพลงฉิ่งเรื่องช้างประสาธนา เพลงฉิ่งเรื่องดวงพระธาตุ เพลงฉิ่งพระฉันท เพลงเรื่องลักษณะนี้ไม่ใช้หน้าทับกำกับจังหวะแต่ใช้ฉิ่งตีให้จังหวะอย่างเดียว เพลงเรื่องนางหงส์ กำกับด้วยจังหวะหน้าทับนางหงส์ เพลงเรื่องที่เป็นเพลงพิธีกรรมกำกับจังหวะตามประเภทของเพลง เช่น เพลงเรื่องทำขวัญ กำกับด้วยจังหวะหน้าทับปรบไ้

เพลงเรื่องประเภทหน้าทับพิเศษเฉพาะ เพลงเรื่องประเภทเพลงซ้ำบางเรื่องมีหน้าทับพิเศษเฉพาะ เช่น เพลงเรื่องรำดาบใช้หน้าทับรำดาบ เรื่องเขมรใหญ่ใช้หน้าทับเขมรใหญ่ เรื่องพญาโศกใช้หน้าทับพญาโศก เพลงเรื่องประเภทเพลงซ้ำจึงมิใช่เพลงพิธีกรรม เพลงเรื่องหลายเรื่องมีการแจกแจงมือฆ้องไว้เฉพาะ มีการใช้มือตีทำนองเพลงที่หลากหลาย เพลงเรื่องที่เรียบเรียงเหมือนกันแต่ต่างทางครู ต่างสำนักดนตรี กลอนเพลงที่สร้างสรรค์ขึ้นโดยเฉพาะครู เฉพาะสำนักดนตรีย่อมมีความแตกต่างกัน เพลงเรื่องบางเรื่องครูดนตรีกำหนดให้บรรเลงวนท่อนที่เรียกว่ากลับริบใหญ่ บางกลอนเพลงจึงมีวิธีใช้มือฆ้องซึ่งนักดนตรีต้องต่อเพลงโดยตรงกับครู และต้องจดจำวิธีบรรเลงเพลงเหล่านั้นให้แม่นยำ

เพลงเรื่องประเภทเพลงนางหงส์ เมื่อนักดนตรีตั้งเพลงอัตรา 3 ชั้น เพลงสำเนียงภาษาใดแล้วเพลงที่ออกภาษานิยมให้เป็นเพลงสำเนียงภาษานั้น เพลงเรื่องประเภทเพลงนางหงส์ของแต่ละสำนักดนตรีมีการคิดเรียบเรียงเพลงต่าง ๆ ได้อย่างอิสระ ส่งผลให้เพลงเรื่องนางหงส์ประเภทนี้เกิดขึ้นใหม่จำนวนมาก ลักษณะของเพลงเรื่องที่มิใช่เพลงประเภทเพลงนางหงส์ ตามโครงสร้างที่ 6 ของงานวิจัยไม่มีการร้องส่ง ลักษณะของทำนองเพลงมีสำเนียงขึ้นลงหัวท้ายคล้ายกัน เพลงเหล่านี้มีลักษณะที่เป็นแบบฝึกหัดให้ผู้เรียนได้ฝึกความจำให้รู้จักแยกแยะเพลง จากเพลงหนึ่งเป็นอีกเพลงหนึ่ง

ความสำคัญและคุณค่าของเพลงเรื่อง การที่ศิลปินดนตรีไทยใช้แนวคิดและภูมิปัญญาเลือกคัดทำนองเพลงที่มีแนวคล้ายคลึงกัน หรือนำเพลงที่มีความหลากหลายด้านทำนองนำมาเรียบเรียงเข้าเป็นสำหรับของเพลงเรื่อง นับเป็นกุศโลบายให้ศิลปินดนตรีได้มีเพลงสำหรับศึกษาเล่าเรียน ความสำคัญและคุณค่าของเพลงเรื่องนี้จึงให้ประโยชน์แก่นักดนตรีในการฝึกซ้อมเพลงที่เป็นสำหรับของเพลง ช่วยฝึกฝนด้านทักษะปฏิบัติ ฝึกความอดทน ฝึกความพยายามในการใช้มือฆ้องที่มีความยากและซับซ้อน ช่วยในการจดจำทำนองเพลงใช้เป็นแนวทางสำหรับแปรทางของเครื่องดนตรี สร้างความแตกฉานในการใช้มือฆ้อง และเอื้อให้นักดนตรีสามารถต่อเพลงประเภทเพลงเดียว สร้างความมั่นใจแก่นักดนตรี เมื่อต้องบรรเลงในงานสำคัญ เช่น งานพระราชพิธีต่าง ๆ เป็นหลักวิชาการดนตรีในการจำแนกประเภทของเพลง เช่น ประเภทปรบไ้ ประเภทสองไม้ ประเภทเพลงเร็ว การจดจำเพลงเรื่องจำนวนมากจัดเป็นต้นทุนของการนำเพลงมาใช้เป็นสมุฏฐานในการแต่งเพลงเถา เพลงใหม่โรงเสภา หรือเพลงรูปแบบอื่น เป็นการรวบรวมองค์ความรู้เพลงไว้มิให้สูญหาย เพลงเรื่องจึงมีความจำเป็นยิ่งต่อนักดนตรีสายปี่พาทย์

เพลงเรื่องมีบทบาทต่อนักดนตรีที่เรียนเปียโน เพลงเรื่องเป็นพื้นฐานสำคัญที่ทุกคนต้องเรียน เพื่อให้คุ้นเคยกับการใช้มือฆ้อง ฝึกความทรงจำ เพลงเรื่องจำนวนมากที่ทำนองเพลงของแต่ละเพลงมีความคล้ายคลึงกัน นักดนตรีต้องมีสมาธิ มือฆ้องของเพลงเรื่องช่วยฝึกกำลังของนักดนตรีในเรื่องการแบ่งมือ แบ่งวรรคเพลง การโยนเสียง การลัดจังหวะ ย่อยั้งจังหวะ และแนวความช้าความเร็วของเพลง ลักษณะเช่นนี้ จึงส่งผลและนำไปสู่การเป็นนักดนตรีที่มีความรู้แตกฉาน เกิดความแม่นยำในกลอนเพลง การเรียนรู้เพลงเรื่องจำนวนมากจึงช่วยรักษาอนุรักษ์เพลงที่กำลังจะสูญหายให้คงอยู่ต่อไป

ประโยชน์ของเพลงเรื่อง เพลงเรื่องทำให้นักดนตรีได้ทบทวนเพลงต่าง ๆ ช่วยให้ง่ายต่อการจดจำ ทำนองเพลง ฝึกทักษะการจำ เหมาะสำหรับผู้ที่เริ่มฝึกหัดดนตรีไทยใหม่ ผู้บรรเลงเพลงเรื่องสามารถนำสำนวนกลอน สำเนียง ไปแต่งประพันธ์สร้างสรรค์เพลงขึ้นใหม่ได้อย่างไพเราะ สำหรับของเพลงเรื่องมีลักษณะเฉพาะที่นักดนตรีต่อไว้นั้น นอกจากประโยชน์ในการรวบรวมเพลงที่กระจัดกระจายเข้าไว้ด้วยกันแล้ว ยังช่วยนักดนตรีนำไปใช้ประกอบอาชีพดนตรีที่มีคุณภาพด้วย

การพัฒนาศักยภาพนักดนตรีไทย “เพลงเรื่อง” เป็นหลักวิชาดนตรีรูปแบบหนึ่งที่ครูดนตรีต่อเพลงให้แก่ศิษย์ นักดนตรีไทยที่ประสบความสำเร็จในความเป็นนักดนตรีที่มีฝีมือ มีชื่อเสียง สามารถดำรงวิชาชีพดนตรีได้นั้น นับว่าศักยภาพเป็นพลังที่แสดงคุณสมบัติให้เกิดขึ้นในภาวะแห่งความสามารถในศาสตร์และศิลป์ของดนตรีที่นักดนตรีแสดงออกจนเป็นที่ประจักษ์ จากข้อมูลสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิด้านวิชาการดนตรี ครูดนตรี นักดนตรี ได้ให้ความคิดเห็น ความสำคัญ ประโยชน์ของเพลงเรื่อง สันเคราะห์เป็นประเด็นความรู้ได้ คือ ก่อให้เกิดภูมิความรู้ด้านดนตรีไทยในการพัฒนาศักยภาพแห่งตนของนักดนตรี เพลงเรื่องจึงเป็นเสมือนคลังความรู้ดนตรีไทยของนักดนตรี

การอภิปรายผล

การวิจัยเรื่อง “ความสำคัญของ ‘เพลงเรื่อง’ ต่อการพัฒนาศักยภาพนักดนตรีไทย” มีผลวิจัยที่นำมาอภิปรายผลได้ดังนี้

1. โครงสร้างของเพลงเรื่องในวงวิชาการดนตรีไทย

รูปแบบของเพลงเรื่องที่ปรากฏโครงสร้าง 6 รูปแบบตามผลการวิจัยเป็นข้อสรุปของหลักวิชาการดนตรีไทย เพลงเรื่องที่มีการนำไปบรรเลงของนักดนตรีอาชีพคือเพลงเรื่องนางหงส์ซึ่งครูดนตรีได้เรียบเรียงขึ้นเป็นสำหรับใช้บรรเลง เมื่อนำไปบรรเลงแล้วยังนิยมบรรเลงต่อยอดด้วย เพลงเดี่ยวเครื่องดนตรี เช่น ปี่ กระจับปี่ ระนาดเอก ระนาดทุ้ม ฆ้องวงใหญ่ ฆ้องวงเล็ก การบรรเลงเพลงเรื่องนางหงส์นี้ปรากฏในงานศพของคีนวัน ที่มีการสวดพระอภิธรรมศพคีนก่อนวันฌาปนกิจศพหรือวันพระราชทานเพลิงศพแล้วแต่กรณี สอดคล้องกับคำอธิบายของนายพินิจ ฉายสุวรรณว่า เมื่อมีการบรรเลงเพลงกลุ่มนางหงส์ชุดใหญ่ที่ตั้งเพลง 3 ชั้น หรือบางที่เริ่มจากนางหงส์ 6 ชั้นและออกเพลงอัตราชั้นต่าง ๆ นั้น เป็นการแสดงความรู้ความสามารถของนักดนตรี เนื่องจากเป็นเพลงที่ต้องใช้ความสามารถอย่างมากในการบรรเลง โดยเฉพาะคนเครื่องหนังเมื่อบรรเลงไปสักพักใหญ่ต้องผ่อนแรงให้ด้วยเพลงฉิ่ง เพราะเพลงฉิ่งไม่ต้องมีกลองกำกับจังหวะใช้ตีฉิ่งเพียงอย่างเดียว ในส่วนของเพลงฉิ่งนี้ได้รับคำอธิบายเพิ่มเติมว่าเป็นเพลงที่ครูโบราณวางเงื่อนไขการใช้มือฆ้องไว้

เป็นการเฉพาะ เพลงลักษณะเช่นนี้จึงต้องต่อเพลงจากครูไว้เพื่อให้สามารถบรรเลงได้อย่างถูกต้องและคล่องแคล่ว⁵

2. ความสำคัญและคุณค่าของเพลงเรื่อง

เพลงเรื่องมีความสำคัญเพราะเป็นเพลงที่เรียบเรียงเป็นสำหรับเพื่อการสร้างความรู้ ความจำให้แก่ นักดนตรีเสริมความสามารถของตนให้สามารถนำไปใช้ได้ทั้งงานมงคลและงานอวมงคล แม้การนำไปประกอบงานพระราชพิธีทั้งงานพระราชพิธีพระศพ พระบรมศพ งานพระราชกุศลต่าง ๆ การนี้เป็นไปตามแนวพระราชดำริในสมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เมื่อครั้งดำรงพระราชอิสริยยศเป็นสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี พระราชนิพนธ์ความนำในหนังสือโน้ตเพลงในการพระศพ สมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา กรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์ไว้ว่า

การใช้ดนตรีมี 2 อย่าง คือ การใช้ประกอบอย่างหนึ่ง ใช้บรรเลงอย่างหนึ่ง การประกอบนั้นบอกช่วงเวลาหรือบอกขั้นตอนของพิธีว่าเป็นช่วงเวลาหรือขั้นตอนใดของพิธี ส่วนการบรรเลงนั้นบอกว่าการมีพิธีอะไรอยู่ เช่น เมื่อพระฉิม ปี่พาทย์บรรเลงเพลงฉิมพระฉิม เมื่อเจ้าภาพจุดธูปเทียนบูชาพระ ปี่พาทย์บรรเลงเพลงสาธุการ ในการพระราชพิธีพระศพ พระบรมศพ มีดนตรีบรรเลงประกอบ ถ้ากล่าวเฉพาะดนตรีไทย เห็นจะเป็นสามตอนด้วยกัน คือ เมื่อประดิษฐานพระศพ มีการพระราชกุศลต่าง ๆ มีการประกอบยาม ใช้วงปี่พาทย์นางหงส์ เมื่อเวลาพระฉิมบรรเลงเพลงฉิมพระฉิม ตอนที่สอง เมื่อมีการออกพระเมรุ มีกระบวนพระโกศออกสู่พระเมรุท้องสนามหลวง เมื่อยাত্রากระบวนและเดินกระบวน มีแตรสังข์ มีปี่ไฉน กลองชนะและมโหรีฆาติตบรรเลงเพลงพญาโศกทางฝรั่ง และตอนที่สาม เมื่อพระราชทานเพลิงหรือถวายพระเพลิง เดิมเข้าใจว่าไม่มีปี่พาทย์บรรเลง คงมีแต่ปี่ไฉน กลองชนะ ประกอบ คราวงานถวายพระเพลิงพระบรมศพสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี พระบรมราชินีในรัชกาลที่ 7 เมื่อ พ.ศ. 2528 จึงดำริให้มโหรีมาประกอบและบรรเลง ในคราวนั้นใช้วงปี่พาทย์มอญ ในคราวถวายพระเพลิงพระบรมศพสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี เมื่อถวายพระเพลิงมีปี่พาทย์นางหงส์เครื่องใหญ่วงหนึ่ง วงบัลลอย 2 วงของกรมศิลปากร และวงปี่พาทย์นางหงส์เครื่องใหญ่ของคณะพาทยโกศลวงหนึ่งบรรเลงและประกอบเมื่อถวายพระเพลิง⁶

การที่สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี พระราชนิพนธ์ให้ความสำคัญต่อเพลงเรื่องตลอดจนเพลงที่ใช้ในพระราชพิธีว่า “เป็นสมบัติอันมีค่า” โน้ตเพลงที่จัดพิมพ์จึงประกอบไปด้วยโน้ตเพลงประกอบซึ่งเป็นโน้ตลายมือโน้ตข่องวงใหญ่ระบบโน้ตสากลของ “ศรีโพธิ์ ทศนุต” เขียนเมื่อวันที่ 20 ตุลาคม พ.ศ. 2479 และโน้ตเพลงที่กรมศิลปากรคัดลอกใหม่มีเพลงเรื่องนางหงส์ เพลงฉิมพระฉิม เพลงตามโน้ตที่บันทึกนี้ประกอบด้วยเพลงต้นเพลงฉิม สร้อยเพลงฉิม สามเส้า (จะเข้หางยาว) จะเข้ขวางคอง ถอยหลังเข้าคอง ท้ายเพลงถอยหลังเข้าคอง ฉิมพระฉิม 4 ท่อน ฉิมนอก 2 ชั้น ฉิมกลาง 2 ชั้น ฉิมใหญ่ 2 ชั้น ฉิมเล็ก 2 ชั้น ฉิมสนาน 2 ชั้น ต่อด้วยเพลงฉิมขึ้นเดียว ลงจบด้วยรั้วเพลงฉิม โน้ตลำดับต่อมา

5. พินิจ ฉายสุวรรณ, “เพลงฉิม,” สัมภาษณ์โดย ณรงค์ชัย ปิฎกรัษต์, 18 มิถุนายน 2557.

6. สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี, โน้ตเพลงในการพระศพ สมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา กรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์ (กรุงเทพมหานคร: กรมศิลปากร, 2551), ไม่ปรากฏเลขหน้า.

คือโน้ตเพลงสาธุการ ระบุดูข้อมูลตอนต้นว่า “พระเพลง (พระเพลงไพเราะ ไสม สุวาทิต’) บอก ทรัพย์จิต และ ทิสเขียน” โน้ตเพลงลำดับต่อมาคือเพลงตระสันนิบาต ตระเชิญเหนือ ไปรยข้าวตอก ลงสรอง มหาชัย มหาฤกษ์ ในด้านเพลงเรื่อง มีเพลงเรื่องสร้อยสน ประกอบด้วยเพลงสร้อยสน พวงร้อย เพลงเร็วแม่วอนลูก

ในด้านดนตรีพิธีกรรมของประชาชนทั่วไป เพลงเรื่องมีความสำคัญและเป็นพื้นฐานการบรรเลงตามลักษณะของงานที่ประชาชนประกอบขึ้น ประเด็นนี้ ก็ จันทพร ได้อธิบายไว้ในเอกสารเรื่อง “ดนตรีพิธีกรรม” โดยประมวลเนื้อความเหล่านั้นให้เห็นถึงความสอดคล้องของสาระเกี่ยวกับเพลงเรื่องว่า ในงานมงคลที่มีการนำเพลงเรื่องมาบรรเลง ช่วงเวลาที่บรรเลงเพลงเรื่องคือช่วงก่อนพระสงฆ์สวดเจริญพระพุทธมนต์ พบในงานขึ้นบ้านใหม่ งานพิธีโกนจุกโดยเพิ่มเพลงเรื่องทำขวัญ เมื่อถึงพิธีทำขวัญเด็กที่เข้าพิธีโกนจุก สำหรับงานบวชนาคที่มีการจัด 2 วัน วันสุดท้ายระหว่างที่รอพิธีโกนผมและอาบน้ำเจ้านาค มีการบรรเลงเพลงเรื่อง ช่วงหนึ่ง ช่วงเย็นก่อนพระสงฆ์มาสวดมนต์เย็นอีกช่วงหนึ่ง คือช่วงพิธีทำขวัญนาค ปีพาทย์บรรเลงเพลงเรื่องทำขวัญ เมื่อถึงวันบวชนาค ช่วงเช้าก่อนพระสงฆ์เดินทางมาถึงบ้านงาน วงปีพาทย์บรรเลงเพลงเรื่องเมื่อพระสงฆ์มาถึงบ้านงานและขณะฉันภัตตาหารเช้า กรณีที่เลี้ยงภัตตาหารเพล วงปีพาทย์บรรเลงเพลงเรื่องถึงพระฉันอีก ในงานอวมงคลมีวงปีพาทย์นางหงส์ที่นำเพลงเรื่องนางหงส์ 2 ชั้น มาบรรเลงในงานศพ คือ บรรเลงเพลงเรื่องนางหงส์เป็นลำดับแรกก่อนบรรเลงเพลงอื่น ๆ โดยบรรเลงช่วงที่ยังไม่มีพิธีกรรม⁷

3. สร้างศักยภาพนักดนตรีในการนำไปใช้บรรเลงตามงานและโอกาสต่าง ๆ

การเรียนรู้และฝึกทักษะปฏิบัติเพลงเรื่องช่วยให้นักดนตรีมีศักยภาพในการนำเพลงไปบรรเลงในกิจกรรม งานตามประเพณีต่าง ๆ ทั้งนี้เพราะเพลงเรื่องเป็นสำหรับเพลง นักดนตรีไทยจึงได้รับการฝึกหัดเรียนรู้เพลง รู้วิธีบรรเลง การใช้มือฆ้อง ยังได้ต่อเพลงเรื่องจำนวนมากนักดนตรีคนนั้นย่อมมีต้นทุนความรู้ในการประกอบการบรรเลงในงานหรือโอกาสต่าง ๆ ได้เป็นอย่างดี ดังข้อความที่กล่าวถึงวงปีพาทย์พิธีในหนังสือ “ดนตรีในพระราชพิธี” ของสำนักการสังคีต กรมศิลปากร ว่างานพระราชพิธีจารึกพระสุพรรณบัฏในรัชกาลที่ 6 “วันรุ่งขึ้นเริ่มจารึกพระสุพรรณบัฏจารึกดวงพระชนมพรรษา และพระราชลัญจกร ประโคมตอนได้ฤกษ์จารึก พระสงฆ์สวดชัยมงคลคาถา พราหมณ์เป่าสังข์ ประโคมตอนนี้ใช้เพลงสาธุการติดต่อกับเพลงมหาชัย กว่าจะจารึกและแกะเสร็จประมาณชั่วโมงครึ่ง ครั้นไหวพราหมณ์ เจริญ ถวายน้ำสังข์และนำพระสุพรรณบัฏดวงพระชนมพรรษาเข้าบรรจุแล้วจึงเวียนเทียนสมโภช ตอนนี้องปีพาทย์บรรเลงเพลงเรื่องทำขวัญ จนกว่าจะเวียนเทียนเสร็จทั้ง 2 วันนี้ ทำ ณ พระอุโบสถ วัดพระศรีรัตนศาสดาราม”⁸

4. การสร้างศักยภาพทางดนตรีแก่นักดนตรี

ปรากฏการณ์ปัจจุบัน ศักยภาพของนักดนตรีปรากฏให้เห็นได้จากผลการปฏิบัติจริง ดังปรากฏในงานพิธีไหว้ครูดนตรีไทยเนื่องในวาระ “84 ปี ปุณนิยาจารย์ ครูพิณิจ ฉายสุวรรณ (ศิลปินแห่งชาติ)” ในวันแรกของการจัดงาน คือวันเสาร์ที่ 16 สิงหาคม 2557 การบรรเลงเน้นการนำเพลงเรื่องมาบรรเลง มีวงดนตรีหลายสถาบัน เช่น วงดนตรีไทยของสำนักการสังคีต กรุงเทพมหานคร วงดนตรีไทยของวิทยาลัยดุริยางคศิลป์ มหาวิทยาลัยมหิดล วงดนตรีไทยของวิทยาลัยนาฏศิลป์อ่างทอง การบรรเลงเพลงเรื่องของแต่ละสถาบันเริ่มตั้งแต่เวลากลางวันไปจนเวลาค่ำ

7. จันทพร, ดนตรีพิธีกรรม (ม.ป.ม: คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา, 2554), 53-62.

8. สำนักการสังคีต กรมศิลปากร กระทรวงวัฒนธรรม, ดนตรีในพระราชพิธี (กรุงเทพมหานคร: ดอกเบญจ, 2548), 162-165.

5. การปูพื้นฐานเพลงเรื่องเพื่อสร้างศักยภาพให้นักดนตรี

การสร้างศักยภาพด้านดนตรีของนักดนตรีที่สั่งสมความรู้เพลงเรื่อง เป็นสิ่งที่นำไปสู่ความสำเร็จในวิชาชีพดนตรี เมื่อครั้งที่นายสำราญ เกิดผล ดำเนินโครงการศูนย์ส่งเสริมและเผยแพร่ดนตรีไทยในพระอุโบสถวัดพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เมื่อ พ.ศ. 2533 ที่บ้านของท่านในตำบลบางชะนี อำเภอบางบาล จังหวัดพระนครศรีอยุธยา นั้น มีนักเรียนเยาวชนที่กรมประชาสัมพันธ์คัดเลือกและส่งเข้าโครงการ นักเรียนทุกคนต้องเรียนฆ้องวงใหญ่ก่อนเพื่อเป็นพื้นฐานจนจบเพลงโหมโรงเย็นแล้วจึงเน้นต่อเพลงเพลงเรื่อง เพื่อสร้างความเข้มแข็งให้แก่ นักดนตรี นายสำราญ เกิดผล (ศิลปินแห่งชาติ) ท่านอธิบายว่า นอกจากสอนเพลงเรื่องที่โครงการแล้วเมื่อไปสอนดนตรีตามสถาบันการศึกษาต่าง ๆ ก็ยังเน้นต่อเพลงเรื่องให้นักศึกษาที่ไปสอนนั้นด้วย⁹ เช่นเดียวกับนายพินิจ ฉายสุวรรณ (ศิลปินแห่งชาติ) ท่านอธิบายว่าได้เปิดสอนดนตรีไทยที่บ้านพัก อำเภอมหาราช จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เป็นอาจารย์วิทยาลัยดุริยางคศิลป์ มหาวิทยาลัยมหิดล และอาจารย์พิเศษที่วิทยาลัยนาฏศิลปอ่างทอง การสอนได้เน้นการต่อเพลงเรื่องให้นักดนตรีทั้ง 3 แห่งนั้น¹⁰

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะที่ได้จากการวิจัย

ในปัจจุบันระบบการศึกษาขั้นพื้นฐานที่มีการจัดการศึกษาดนตรีไทยในระดับวิชาชีพของวิทยาลัยนาฏศิลป์ 12 แห่งทั่วประเทศ โรงเรียนมัธยมสังคีตวิทยา วิทยาลัยดุริยางคศิลป์หรือวิทยาลัยดนตรีที่จัดการศึกษาระดับเตรียมอุดมดนตรีหรือระดับมัธยมศึกษา ควรให้ความสำคัญโดยจัดเนื้อหาภาคปฏิบัติ “เพลงเรื่อง” ให้นักเรียนได้เรียนรู้เพิ่มมากขึ้นเพื่อสร้างพื้นฐานทางด้านเพลงและทักษะการบรรเลง สำหรับวิทยาลัยนาฏศิลป์ที่มีการจัดหลักสูตรเนื้อหา “เพลงเรื่อง” อยู่แล้ว ควรเพิ่มและให้ครอบคลุมทุกประเภทและอย่างต่อเนื่องในแต่ละระดับชั้นปี ในหลักสูตรการศึกษาระดับปริญญาตรี ของสถาบันการศึกษาต่าง ๆ ที่มีสาขาวิชาเอกดนตรีไทย ควรส่งเสริมให้มีรายวิชาภาคปฏิบัติ “เพลงเรื่อง” โดยเพิ่มเนื้อหาให้มากขึ้น ผสมผสานไปกับฝึกแปรทางของเครื่องดนตรี การนำเพลงเรื่องไปบรรเลงรวมวงเพื่อสร้างศักยภาพให้นักศึกษาดนตรีให้มีความชำนาญ และควรให้ความรู้ด้านประวัติ ทฤษฎี วิธีนำไปใช้ในโอกาสต่าง ๆ อย่างถูกต้องตามขนบประเพณีที่ถือปฏิบัติกันมา นอกจากนี้ควรให้ความสำคัญของทางเพลงที่รักษาต่อเนื่องมาของแต่ละสายสำนัก หรือทางของครูดนตรี โดยบันทึกโน้ตเพลงและเผยแพร่ความรู้ในมุมกว้างให้เกิดประโยชน์ในการสืบค้นทางเพลง ทั้งยังเป็นการอนุรักษ์ให้ทางเพลงดำรงอยู่อย่างถูกต้องสมบูรณ์ต่อไป ในระดับบัณฑิตศึกษาควรจัดสัมมนาผู้ทรงคุณวุฒิทางด้านดนตรี ศิลปินดนตรี นักดนตรี และผู้ที่สนใจด้านดนตรีไทย เพื่อผนึกความรู้เกี่ยวกับ “เพลงเรื่อง” ให้เกิดประเด็นความสำคัญและคุณค่าของเพลง ควรมีการบันทึกข้อมูลความรู้ที่ได้รับนั้นไว้เพื่อการสืบค้นต่อไปในอนาคต

9. สำราญ เกิดผล, “การปูพื้นฐานเพลงเรื่องเพื่อสร้างศักยภาพให้นักดนตรี,” สัมภาษณ์โดย ณรงค์ชัย ปิฎกรัษฎ์, 16 กันยายน 2556.

10. พินิจ ฉายสุวรรณ, “การปูพื้นฐานเพลงเรื่องเพื่อสร้างศักยภาพให้นักดนตรี,” สัมภาษณ์โดย ณรงค์ชัย ปิฎกรัษฎ์, 18 มิถุนายน 2557.

ข้อเสนอแนะทั่วไป

“เพลงเรื่อง” นอกจากมีความสำคัญต่อศักราชภาพนักร้องไทยแล้ว เพลงที่มีการเรียบเรียงเป็นสำหรับอย่างเพลงเรื่อง ได้แก่ ชุดของเพลงใหม่โรง เพลงตับ เป็นต้น ต่างก็มีความสำคัญเช่นเดียวกัน จึงควรมีการวิจัยเพื่อสร้างองค์ความรู้ให้เกิดแก่งวิชาการดนตรีไทย และควรมีการวิจัย “เพลงเรื่อง” ในด้านการเปรียบเทียบเนื้อทำนอง ด้านเทคนิคการแปรทาง ด้านการวิเคราะห์แนวทางของเพลง ด้านแนวคิดความต้องการบุคคลในสังคมวัฒนธรรมที่มีต่อดนตรีไทย เพื่อเป็นหนทางในการอนุรักษ์และพัฒนาอย่างมีเป้าหมายต่อไป

บรรณานุกรม

กระทรวงศึกษาธิการ. ประกาศกระทรวงศึกษาธิการเรื่องเกณฑ์มาตรฐานหลักสูตรระดับปริญญาตรี พ.ศ. 2558. ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 132 ตอนพิเศษ 295 ง วันที่ 13 พฤศจิกายน 2558, 2558.

กี จันทศร. การวิเคราะห์เพลงเรื่องกระบี่ลีลา: ทางฆ้องวงใหญ่. ม.ป.ม.: คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา, 2555.

_____. ดนตรีพิธีกรรม. ม.ป.ม.: คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา, 2554.

จิระพล น้อยนิตย์. "การวิเคราะห์เพลงเรื่องนางหงส์." ปริญญานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชา มานุษยดุริยางควิทยา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 2542.

ณรงค์ชัย ปิฎกฤษต์. "เพลงเรื่อง" ใน สารานุกรมวัฒนธรรมไทยภาคกลาง, กรุงเทพมหานคร: ธนาคารไทยพาณิชย์ จำกัด มหาชน จัดพิมพ์เนื่องในพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา 6 รอบ, 2542.

ณรงค์ชัย ปิฎกฤษต์. "อคมตุริยตาพิตวาทิตาน : ทฤษฎีมานุษยวัฒนธรรมสัมพันธ์." เพลงดนตรี, ปีที่ 12 เล่มที่ 7 (2549), 20.

_____. องค์ความรู้ศิลปวัฒนธรรมแห่งชาติ : นายพินิจ ฉายสุวรรณ. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ กระทรวงวัฒนธรรม, 2552.

_____. องค์ความรู้ศิลปวัฒนธรรมแห่งชาติ : นายสำราญ เกิดผล. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ กระทรวงวัฒนธรรม, 2552.

दनัย ไชยโยธา. ประวัติศาสตร์นิพนธ์ 1. กรุงเทพมหานคร: O.S. Printing House Co., Ltd., 2527.

दनัย ไชยโยธา. ประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมไทย. กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์, 2550.

โดม สว่างอารมณ์. "ศึกษาชีวประวัติและวิเคราะห์ผลงานการประพันธ์เพลงของจางวางทั่ว พาทยโกศล." ปริญญานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชามานุษยดุริยางควิทยา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 2540.

พินิจ ฉายสุวรรณ. "การปูพื้นฐานเพลงเรื่องเพื่อสร้างศักยภาพให้นักดนตรี." สัมภาษณ์โดย ณรงค์ชัย ปิฎกฤษต์.
18 มิถุนายน 2557.

_____. "โครงสร้างของเพลงเรื่องในวงวิชาการดนตรีไทย." สัมภาษณ์โดย ณรงค์ชัย ปิฎกฤษต์. 18 มิถุนายน
2557.

มนัส แก้วบุชา. "เพลงเรื่องวิเวกเวหา ทางคุณครูพินิจ ฉายสุวรรณ (ศิลปินแห่งชาติ)." วิทยานิพนธ์ระดับปริญญา
มหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยมหิดล, 2550.

ราชบัณฑิตยสถาน. พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร:
นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่นส์ จำกัด, 2546.

ราชบัณฑิตยสถาน. สารานุกรมศัพท์ดนตรีไทย ภาคคีตะ-ดุริยางค์. กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณ
ราชวิทยาลัย, 2540.

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี. โน้ตเพลงในการพระศพ สมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้า
กัลยาณิวัฒนา กรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์. กรุงเทพมหานคร: กรมศิลปากร, 2551.

สำนักการสังคีต กรมศิลปากร กระทรวงวัฒนธรรม. ดนตรีในพระราชพิธี. กรุงเทพมหานคร: ดอกเบญ, 2548.

สำราญ เกิดผล. "การปูพื้นฐานเพลงเรื่องเพื่อสร้างศักยภาพให้นักดนตรี." สัมภาษณ์โดย ณรงค์ชัย ปิฎกฤษต์.
16 กันยายน 2556.